

ÖZELLEŞTİRMEDE ERTELEME

Elektrik ve Elektronik Mühendisi Fatih KAYMAKÇIOĞLU
fkaymakcioglu@eie.gov.tr

Elektrik Mühendisi Rüstem ÖZATA
rustem.ozata@emo.org.tr

Ülkemizde elektrik enerjisi sektörü dönemi üç ana başlık altında incelenebilir. Bunlar:

1. İmtiyazlı şirketler dönemi,
2. Elektriklendirmenin kamu kuruluşları eliyle yürütüldüğü dönem,
3. TEK'in tekelinin kaldırıldığı ve imtiyazlı şirketlere tekrar geçildiği dönem.

Elektrik enerjisi sektörünün tekrar şirketlerce yürütülmesi amacıyla bir geçiş dönemini öngören Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi, Yüksek Planlama Kurulu Kararı olarak 17 Mart 2004 tarihinde yayımlanmıştır. Bu doğrultuda, kamu dağıtım ve üretim varlıklarının gruplandırılarak dağıtımda, 2005 yılı ilk çeyreğinde, üretimde ise 2006 yılı ilk yarısında özelleştirme işlemlerinin başlatılması hedeflenmiştir.

Strateji Belgesi kapsamında öncelikli olan dağıtım özelleştirmelerinin başlaması için elektrik dağıtım sistemi 21 bölge olarak yeniden yapılandırılmış ve oluşturulan dağıtım şirketleri Özelleştirme İdaresi'ne bağlanmıştır. Dağıtım özelleştirmelerinin 2005 yılı sonunda somut olarak başlaması, 2006 yılı sonuna kadar ise tamamlanması hedeflenmekteydi.

Enerji Bakanı Hilmi Güler, 19 Ocak'ta nihai teklifleri alınacak olan İstanbul Anadolu Yakası, Başkent ve Sakarya elektrik

dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesinin seçim sonrasına kaldığını belirterek, seçim öncesi aceleye getirmemek için bu kararı aldıklarını söyledi. Türkiye'de şehircilik açısından altyapı sorunu bulunduğunu kaydeden Güler, Erdoğan'ın elektrik altyapısının Enerji Bakanlığı tarafından yapılmasını arzu ettiğini söyledi (10 Ocak 2007 Radikal).

Hedefler neden hepten saptı da bugünlere gelindi? İlk olarak dağıtım sisteminden en verimli çalışan üç bölge seçildi. Satış için belirlenen günden önce neden ertelendi? Erteleme gerekçesi gerçekte neydi? IMF Başkanı bakın neler diyor?

IMF Başkanı Rodrigo de Rato; elektrik dağıtımının özelleştirilmesinde ertelemeye gidilmesine ilişkin konuşmasında "seçim yaklaşırken hükümetin bazı kararlar aldığı doğru, ancak bence bunları fazla dramatize etmemeliyiz ve abartmamalıyız. Dünyadaki bütün hükümetler, seçimler yaklaşırken böyle kararlar alırlar" dedi (17 Ocak 2006 Sabah).

Asıl sorulması gereken soru, "hangi hakla ya da yetkiyle konuştuğu" çok daha önemli görünüyor. Ülkemizin nasıl ve nelere dayanarak yönetildiği çok açık bir şekilde ortada durmuyor mu? Kısaca enerji sektörümüzün yeniden yapılanma programı IMF'nin uyum kredilerine ilişkin bir siyasal tercihle sürdürülmektedir.

Ülkemizdeki enerji politikaları 1980'lerden bu yana, ülkemizin kendi iç dinamiği ile değil, ülkemizin "ekonomik sosyal ve siyasal olarak yeniden yapılandırılması" gerekçesiyle, uluslararası sermaye ve onun kuruluşları olan IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü tarafından belirlenmektedir. Küresel kapitalizmin temsilcisi olan bu kurumlar, çok uluslu şirketlerin talepleri doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerin tüm kamusal hizmet alanlarının ticarileştirilmesini dayatmaktadır.

Ülkemizin Cumhuriyet kurulduktan bu yana büyük emek ve özveri ile oluşturduğu temel alt yapısı, tüm stratejik kurumları, sanayileşmenin temel unsurunu oluşturan büyük işletmeleri, "özelleştirme" politikaları adı altında tasfiye edilmektedir.

Elektrik enerjisi depo edilemezliği nedeniyle üretildiği anda tüketilmek zorundadır. Bu yüzden elektrik enerjisi sektörü, üretim sürecinden dağıtım sürecine kadar bir süreklilik ve bütünlük göstermeli, üretim-iletim ve dağıtım tesislerinin bir bütün halinde düşünülüp planlanması, yatırımların her birinin diğerine paralel yürütülüp zamanında bitirilmesi gerekmektedir. Buradan açıkça anlaşılacağı üzere, sektör yapısı merkezi planlamayı ve doğal bir tekeli zorunlu kılmaktadır. Ayrıca elektrik üretimi tesislerinin çok pahalı yatırımlar olduğu da göz önünde tutularak yanlış yatırım yapmanın

maliyetinin de çok daha fazla olacağı unutulmamalıdır.

Planlamanın kısa, orta ve uzun vadeli olarak üç aşaması vardır. Kısa vade, genellikle mevcut kapasiteler ve esneklikleri üzerine kuruludur. Orta vade, kapasitelerin, denenmiş ve güvenli teknolojilere dayalı olarak artırılmasıdır. Uzun vade ise alternatif seçenekleri de içerecek şekilde, tüketimdeki dalgalanma ve değişimleri dikkate alarak yeni üretim tesislerinin kurulmasına yönelik ve iletim ve dağıtımdaki yatırımları da kapsayacak şekildeki tüm çalışmalarıdır.

Elektrik enerjisinde planlama kavramı, ihtiyaca yönelik olarak kaynakların, üretimin ve tüketimin düzenlenmesidir. Yani tüketimin doğru tahmini, bu tahmine uygun üretim tesislerinin yer ve büyüklükleri ve kullanılacak kaynakların belirlenmesidir.

Bugün yaşanan karmaşanın sonuçları yanlış yapılan ve uzun yıllar içinde sektöre yapılamayan yatırımların ağır bedelleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elektrik enerjisinde etkinlik ülke genelinde her yerde ihtiyaç duyulduğunda elektriğin aynı kalitede ve yeterli miktarda olması anlamına gelmektedir. Elektrik enerjisinde verimlilik kavramı salt bir kâr/zarar esasına değil, ülkemizin gelişmişlik ölçütlerini de içeren, sosyal etkilerini de dikkate alan bir değerlendirme yapılması anlamına gelmektedir. Bu açıdan elektrik enerjisi maliyeti doğru hesaplanmalı ve hizmetin kaliteli ve sürekli kılınabilecek bir fiyat politikası benimsenmelidir.

Özelleştirme mantığı ile enerji sektörü uzun yıllar ihmal edilmiş olup ciddi yolsuzluklar ile karşı karşıya bırakılmıştır. Sektörde kamunun adım adım tahrip edilerek çalışamaz hale getirilişinin bedelini milyarlarca dolar olarak bu ülke insanı ödedi ve ödemeye devam ediyor.

Özelleştirme sonucunda sosyal ve ulusal yönden topluma ve bireye karşı daha duysarsız bir özel tekel çıkması beklenmektedir. Piyasadaki hakim güçler karşısında tüketiciler tek tek zayıf ve güçsüz kalırlar. Bu nedenle piyasa güçlerinin aldatici, yanıltıcı ve istismar edici uygulamalarına karşı tüketicilerin kendilerini tek başlarına koruyabilmeleri ve haklarını alabilmeleri olanaksızdır.

Enerji özelleştirmesinde bugüne kadar oluşan kamu zararları; ÇEAŞ'da 276.2 milyon dolar, KEPEZ'de 300.4 milyon dolar, AKTAŞ'da 4,016.6 milyon dolar, Tahkimden 206 milyon dolar, YİD-Yİ'den 2,252.0 milyon dolar olmak üzere toplam 7,051.3 milyon dolardır.

Elektrik alanında gerçekleştirilen serbestleştirme ve özelleştirme politikaları bir çok ülkede başarılı olamamış, örneğin G. Afrika'da abonelerin %61'i artan elektrik faturalarını ödeyememiş ve bağlantılarını kestirmişlerdir. Ucuz elektrik ülkesi Brezilya yabancı elektrik şirketlerinin eline düşünce, 2001 yılında, elektrik kesintileri ile karşı karşıya kalmış, Rio de Janeiro'da ise özelleştirme sonrasında fiyatlar %400 artmış, çalışanların %40'ı işinden edilmiştir.

Ülkelerin ulusal-yaşamsal-ekonomik ve etik şartlarını hiçe sayarak, çılgınca bir sermaye birikimi anlayışı güden deregülasyon ve özelleştirme, dünyanın değişik bölgelerinde sistem oturmalarına, California krizine, ENRON'un çöküşüne vb. neden olmuş ve bu anlayış iflas emiştir.

Özelleştirme konusunda, AB ülkeleri dünyadaki bu örneklerden ders alarak daha dengeli (!) bir politika izlemişler ve 1996 yılında tüm AB ülkelerini bağlayan bir direktif (No:92) yayımladılar. Buna rağmen Avrupa elektrik sisteminde önde gelen Fransa serbestleştirme-özelleştirme konusunda, biçimsel

yükümlülüklerini yerine getirerek, ayak sürümekte ve EDF'i (Fransa Elektrik Kurumu) bir kamu kurumu olarak ayakta tutmaktadır. Bazı diğer ülkelere bakıldığında da görülmektedir ki serbestleştirme yoluyla elektrik pazarı direktifi hayat bulmayacak ve bazı kurallara odaklanılacaktır.

Enerjiyi; ekolojik evrimi koruyan, sosyal bir hak olarak herkesin eşit yararlandığı, yenilenebilir kaynaklara öncelik veren bir yaklaşım ile ele almak yolsuzluklarla beslenen dışa bağımlı enerji politikalarına karşı duruş sergilemeye devam edeceğiz.

Enerji sektöründe merkezi-özerk ve idari yapının, kurumlar arasında sağlayacağı eşgüdüm son derece önemlidir. Bu bağlamda ETKB, TEİAŞ, TEDAŞ, ELEİ, TKİ, MTA, TTK, DSİ vb. kurumların, bu yapı bünyesinde koordinasyon içinde çalışmaları, bu çalışmayı yürütürken başta meslek odaları ve üniversiteler olmak üzere, ilgili kurum, kuruluş ve örgütlenmelerle sürekli diyalog içinde olmaları ve doğruya yakın nüfus artış, olası ya da hedeflenen yaşam düzeyi, sanayileşme vb. argümanlara dayalı planlamalarla, IMF ve DB dayatmalarından bağımsız, özerk bir yapı ile sorunların ve geleceğin çözümünü bulmaları gerekmektedir.

Özelleştirme sonucunda sosyal ve ulusal yönden topluma karşı daha duysarsız bir özel tekel oluşması kaçınılmaz olacaktır.

Kamu yararının ortadan kaldırılması ve hizmet kalitesinde oluşacak düşüklük birçok sorunu da birlikte getirecektir. TEK yasasındaki amaçlar bugün de geçerlidir. Ülkemiz daha büyük zararlara uğramadan üretim, iletim ve dağıtımı da kapsayacak bir kurum tekrar kurulmalıdır. Sonuç olarak: Tabii kaynaklarımızın korunması, enerji ve sanayimizin gelişmesi, ulusal enerji politikalarının yaşama geçirilmesiyle olasıdır.